

8. Debrecen

Kozma Gábor – Molnár Ernő

8.1. Bevezetés

Debrecen a klasszikus *alföldi városfejlődési* út képviselője, amely a térség települései közül – Szeged mellett – a legmagasabbra emelkedett. A 12–13. század folyamán három falu (Debrecen, Mesterfalva és Szentlászlófalva) egyesülésével létrejött település 17. századig megfigyelhető felívelésének hátterében több tényező állt. Egyrészt a különböző karakterű alföldi tájak (Nyírség, Hajdúság, Hortobágy) találkozásánál fekvő település környezete változatos gazdasági háttér kialakításához teremtett lehetőséget (EKE 1994), miközben Debrecen a helyi árucseré fontos központjává vált. A területi munkamegosztás mélyülésével, az árvíz járta Alföld területéből szigetszerűen kiemelkedő Nyírség és Hajdúhát az észak–déli és nyugat–keleti irányú kereskedelmi útvonalak hordozójává vált, jelentős helyzeti energiához juttatva a települést (BALOGH 1973; EKÉNE 1994). Másrészt a különböző politikai csatározások során a város legtöbb esetben a *győztesek* oldalán állt (a 14. század elején például a Debreceni Dózsa család Károly Róbert egyik leghűségesebb hívének számított), illetve tulajdonosai (köztük a Hunyadi-család vagy Szapolyai János) az ország legtekintélyesebb földbirtokosainak számítottak, és ez pozitívan befolyásolta növekedését. 1361-ben elnyerte a *mezővárosi rangot*, amely a szabad bíró- és tanácsválasztás jogát biztosította számára, a 15. század elején pedig megkapta az uralkodótól a vásárok tartását szolgáló kiváltságokat, ami nagymértékben hozzájárult a kereskedelem növekedéséhez. Harmadik fejlődési tényezőnek a *szellemi háttér* tekinthető: 1538-ban a protestantizmus terjedésének szellemében alapították a Debreceni Református Kollégiumot, amelynek működését a városi önkormányzat finanszírozta. Az elkövetkező évszázadokban a kollégium egyre magasabb színvonalú oktatást folytatott, és falain belül a teológiai mellett filozófiai, bölcsészettudományi, természettudományi és jogi képzés is folyt.

A török hódítás időszaka – szemben a Magyarországon uralkodó viszonyokkal – a fejlődés periódusát jelentette a város történelmében. Ennek hátterében az állt, hogy a *három „ország”* (Magyar Királyság, Erdélyi Fejedelemség, Török Birodalom) *határán* elhelyezkedő település – a legtöbb esetben sikerrel – igyekezett jó viszonyt kialakítani mind a három féllel, és az így megteremtett viszonylagos béke vonzó volt az elpusztított országrészekből menekülők számára. Debrecen lakosságszáma a 16. század közepén elérte a 12 000 főt, és az országban tapasztalható jelentős visszaesés ellenére a 17. század végéig tartotta ezt az értéket (SZENDREY 1984). Az európai kontinentális munkamegosztás nagy földrajzi felfedezésekkel együtt járó kialakulása a 15. század második felében a nyugatra irányuló *szarvasmarha-kivitel* korábban soha nem látott méretű felfutását eredményezte: Magyarország

egyik legfontosabb exportcikkévé a lábon hajtott élőmarha vált, amelynek nagy részét az egyre nagyobb határokat hasznosító alföldi mezővárosok adták, és közöttük is az egyik legjelentősebb szereplőnek Debrecen számított (BELUSZKY 2001). A török pusztítások következtében *elnéptelenedett környékbeli puszták* – mindenekelőtt a Hortobágy – egyre nagyobb része került *debreceni tulajdonosokhoz*, akik e területeken elsősorban állattenyésztést folytattak. A külterjes szarvasmarhatartás virágzó marhakereskedelemmel párosult: a kompániákba szerveződött kereskedő-tőzsérek a 16. században akár Nürnbergig, Augsburgig is eljutottak termékeikkel. A 16–17. században a város vezető rétege gazdasági és kulturális értelemben is a 10–12%-nyi kereskedő volt: fontos szerepük volt a diplomáciában Bécestől Isztambulig, ők hozták az *új szellemi áramlatokat (reformáció)* a városba (BALOGH 1973). A 16–17. században virágkorát élte a város *kézműipara* is: az iparosok száma és sokfélesége alapján Debrecen a legfejlettebb hazai városokkal is állta az összehasonlítást (BELUSZKY 2001). A város társadalmának legnagyobb csoportját – vagyoni helyzetét tekintve is középréteget – a céhes iparosok alkották (BALOGH 1973): a kereskedelemből élőkkel együtt több mint kétharmadát tették ki a városlakóknak a 17. század végén (SÜLI-ZAKAR 1996). Debrecen fejlődése elismerésének is tekinthető, hogy a település 1693-ban megkapta a *szabad királyi város* címét.

A város modern kori fejlődésének két kiemelkedő periódusa van. A dualizmus idején, különösen a századfordulót megelőző és követő évtizedben megfigyelhető fejlődés fontos alapja volt az *1857-ben megépült Pest–Debrecen-vasútvonal*, amelyet az elkövetkező években további vasútépítések követtek (1859: Debrecen–Nyíregyháza, 1871: Debrecen–Szatmárnémeti, 1884: Debrecen–Hajdúnánás, 1891: Debrecen–Füzesabony, 1911: Debrecen–Nyírbátor). A fejlesztések hatására javult a város elérhetősége, és mindinkább a Tiszántúl északkeleti részének közlekedési csomópontjává vált. Másrészt, Magyarország közigazgatásának átszervezésével, 1876-ban a korábbi Hajdúkerületből és Szabolcs vármegyéből megalakult *Hajdú vármegye*, amelynek *központja Debrecen* lett, és így története során először a város adminisztratív szerepet is kapott. Miközben az ország teljes lakossága számára az 1868-as népiskolai törvény nyomán teremtdtek meg az elemi iskolázás feltételei, 1869-ben *Debrecen 6 évesnél idősebb lakosságának 80%-a (!) már írni-olvasni tudó* ember volt: az analfabéták kimagaslóan alacsony arányával Debrecen megelőzte Budát, Pestet, Pozsonyt, Kassát és Szegedet is (EKÉNÉ 1994). A fenti tényezők hatására az 1870-es, 1880-as évtizedekben több *pénzügyintézet* is létrejött a városban (például 1872: Alföldi Takarékpénztár, 1873: Ipartestületi és Hitelintézet), valamint a gyártás is fejlődésnek indult. Ez a folyamat a környező területek munkaalkalmat keresőinek Debrecenbe áramlását és így a lakosság szám növekedését idézte elő. 1890 és 1910 között a város népessége 58 952 főről 92 729 főre emelkedett, és a 33 777 fős növekedésből 20 178 volt az újonnan beköltözők száma (SZÜCS 1982). A jelentős bevándorlás miatt 1910-ben a város lakosságának már csak bő fele volt helyi születésű: a külföldi tőkebefektetések *idegen vállalkozók* (osztrákok, németek, csehek, zsidók, katolikus magyarok) megjelenésével is jártak. A lakosság korábbi *vallási homogenitása megszűnt*: 1920-ra kétharmad alá esett a reformátusok aránya, miközben 20% körül alakult a római katolikus, 10% körül az izraelita vallásúak aránya, és az egyéb felekezetekhez tartozók is közel 10%-os súlyt képviseltek (EKÉNÉ 1994). A korszak fejlődésének betetőzéseként, 1912-ben Debrecenben alapították meg hazánk harmadik tudományegyetemét.

A város modern kori fejlődésének másik dinamikus szakasza a *második világháború utáni időszakra*, döntő mértékben az 1960-as évtizedre tehető. Az 1950-es években ugyan

a városba települt két olyan *üzem* is (Hajdúsági Gyógyszergyár, Magyar Gördülőcsapágy Művek), amelyek a későbbiekben Debrecen gazdasági életének fontos részét jelentették, a magyarországi termelési célú fejlesztési források jelentős részét Budapest, az energia-tengely mentén fekvő – korábban is iparosodott – települések, illetve az újonnan alapított szocialista városok kapták. Az 1950-es évek végén ugyanakkor fokozatos változás következett be a területi politikában, és több dokumentum (például 1959. március: a kormány gazdasági bizottságának határozata, 1959. november–december: az MSZMP VII. kongresszusának határozatai) is megfogalmazta, hogy Budapest súlyát az ország gazdasági életében csökkenteni, az iparilag *elmaradott területeket* (elsősorban az Alföldet) pedig *iparosítani kell* (BARTA 2002). A fejlesztés településhálózatra gyakorolt hatásainak tervezése érdekében született meg az 1960-as évek első felében az Országos Településhálózat-fejlesztési Tanulmányterv, amely a *regionális központok szerepkörének* betöltésére 8 települést (Debrecen, Győr, Miskolc, Nagykanizsa, Pécs, Szeged, Szolnok, Székesfehérvár) javasolt (KÖSZEGFALVI 2009), és Debrecen kiemelkedő szerepét erősítette meg az 1971-ben elfogadott *Országos településhálózat-fejlesztési koncepció* (1007/1971. számú Minisztertanácsi határozat) is (PERCZEL 1989).

Ez a hangsúlyváltás és az a tény, hogy a fenti dokumentumok szellemében az 1960-as és 1970-es évtizedben a *megyei beruházási források jelentős részét Debrecen* kapta, nagymértékben felgyorsította a város fejlődését, és a második, harmadik és negyedik öt-éves terv alatt több új ipari üzem is épült a településen (például a Debreceni Konzervgyár, a „Házgyár”, a Debreceni Baromfifeldolgozó Vállalat). Ennek következtében a város népességszáma 1960 és 1970 között mintegy 20%-kal emelkedett (*Helyzetkép az ország városairól, 1971* 1971). Még nagyobb volt a fejlődés mértéke az iparban foglalkoztatottak számát tekintve, ahol 1960 és 1965 között 30%-os, míg 1965 és 1970 között 35%-os emelkedés ment végbe, és az évtized végére az ipar már annyi dolgozót foglalkoztatott, mint a harmadik szektor (*Az 1970. évi népszámlálás 10. a...* 1972).

A negyedik, de főleg az *ötödik ötéves tervtől* ugyanakkor az iparfejlesztés súlypontja a megye kisebb városaira tolódott át, és így az 1980-as évtizedben a megyeszékhelyen alig nőtt az iparban foglalkoztatottak száma. Az 1970-es és 1980-as évtizedben a *népességnövekedés üteme is jelentős mértékben csökkent* (1970 és 1980 között még 20%-os, míg 1980 és 1990 között már csak 10%-os volt), de ennek ellenére Debrecen az 1980-as évek közepén Miskolcot elhagyva az *ország második legnagyobb városa lett* (ebben Miskolc népességvesztése mellett a korábban önálló Józsa Debrecenhez csatolása is fontos szerepet játszott). Debrecen világháborúk utáni népességfejlődését kezdetben inkább a természetes szaporodás, később egyre inkább a *vándorlási nyereség* határozta meg: kiugró mértékű bevándorlás jellemző 1960–1970 között (a betelepülők aránya a népességnövekményben 75% volt), ami egyrészt a város új ipari munkahelyeivel, másrészt a mezőgazdaság nagyüzemi átszervezésével felszabaduló falusi népesség bevándorlásával magyarázható. A migrációs többlet hozzájárulása a teljes népességnövekményhez 1980–1990 között is 60%-nyi, amiben szerepet játszott a természetes szaporodás mérséklődése, másrészt az a körülmény, hogy a város – a két világháború közti időszakhoz hasonlóan – *a határon túli magyarok egyik jelentős befogadjává vált* (EKÉNÉ 1994).

8.2. A rendszerváltás utáni fejlődés

8.2.1. A válság hatása

Az 1980-as évtized második felének hazai és nemzetközi eseményei hátrányos következményekkel jártak Debrecen gazdasága számára, mivel az itt működő vállalatok sorsa két szerkezeti okból kifolyólag is kérdésessé vált.

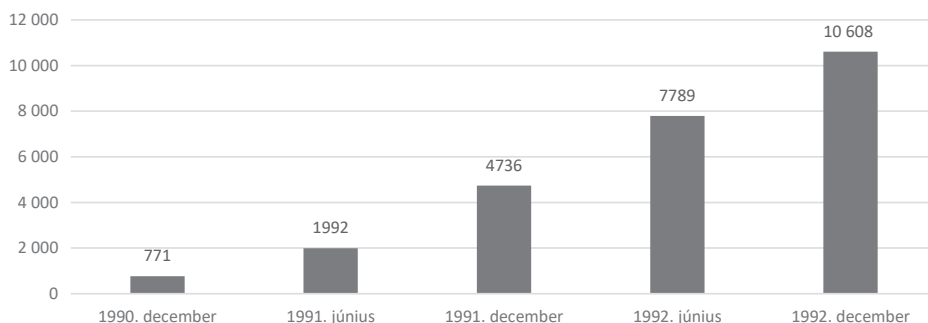
25. táblázat

A foglalkoztatottak száma alapján az egyes nagyságcsoportokba tartozó vállalatok aránya a teljes vállalati állományon belül 1990. január 1-jén (%)

Foglalkoztatottak száma	Magyarország	Debrecen
legfeljebb 20 fő	51,9	36,5
21–50 fő	14,7	11,1
51–300 fő	21,6	29,4
301–1000 fő	7,5	12,7
1001–2000 fő	2,7	7,1
2000 főnél több	1,6	3,2

Forrás: SÜLI-ZAKAR – BÉRES 1991; Hajdú-Bihar megye statisztikai évkönyve 1990 1991

A fenti folyamatok hatására az 1990-es évek elején – az ország többi városához hasonlóan – Debrecenben is robbanásszerűen megnőtt a regisztrált munkanélküliek száma (18. ábra). A növekedés különösen gyors volt 1991-ben és 1992-ben, mivel főleg ezekben az években voltak a nagyvállalati szféra átszervezésével járó nagyobb mértékű elbocsátások.

18. ábra

A regisztrált munkanélküliek számának változása Debrecenben az 1990-es évek elején (fő)

Forrás: TeIR (é. n.)

Egyrészt a cégek elsősorban a környező KGST-országokkal építettek ki szoros gazdasági kapcsolatokat, exportjuk döntő mértékben oda irányult. Ennek következtében a szervezet szétesése, és különösen a Szovjetunió (amely az élelmiszeripar, a konfekcióipar és a gyógyszeripar egyik legfontosabb felvevőpiaca volt) gazdasági összeomlása súlyos értékesítési gondokat idézett elő. Másrészt, tovább nehezítette a helyzetet az üzemek kedvezőtlen

nagyságrendi megoszlása: a szocialista iparosítás eredményeként az országos átlagnál nagyobb arányban voltak jelen a szocialista nagyüzemek (25. táblázat). A megváltozott körülmények között a gyors reagálás a sikeres működés alapfeltételévé vált, azonban a cégek a maguk *speciális termszkerzetével és a többszintű döntési rendszerével* csak lassan és nagy nehézségek árán tudtak alkalmazkodni a változó viszonyokhoz.

A korábbi munkahelyek egy részének megszűnésére visszavezethető problémák (munkanélküliség, reáljövedelmek csökkenése, korábbi ipari és katonai hasznosítású területeken kialakult rozsdaövezetek) kezelése a *helyi önkormányzattól* és az adott területen tevékenykedő *többi szereplőtől* igen jelentős, korábban ismeretlen természetű erőfeszítéseket követelt. Tanulmányunk célja ezen lépések bemutatása, majd összegzésként Debrecen fejlődési pályájának rövid megrajzolása, értékelése és a megtett lépések eredményeinek bemutatása.

8.2.2. A megtett lépések és a város gazdasági fejlődésének szakaszai

A helyi önkormányzat és az ezen a területen tevékenykedő többi szereplő gazdaságfejlesztés területén megtett lépéseit vizsgálva alapvetően *három nagyobb időszak különíthető el*, amelyek többé-kevésbé szinkronba hozhatók a gazdasági fejlődés különböző időbeli egységeivel is. Az *1990-es évtized jelentős részét* az esetleges, összefüggő rendszert nem alkotó lépések jellemezték. Egyrészt *nem készült olyan komplex fejlesztési dokumentum*, amely a település belső és külső környezetét feltárva, azokra építve/hatásukat csökkentve, megfelelő fejlesztési stratégiát és az abban megfogalmazott célokat szolgáló prioritásokat/intézkedéseket tartalmazott volna. A megszületett anyagok (például ipari parkokra vonatkozó tanulmányok, befektetői anyagok – például *Debreceni Regionális és Innovációs Ipari Park* 1994) alapvetően projektjellegűek voltak, és a fejlesztésnek csak egy-egy szűkebb szeptét tárgyalták.

Másrészt az *intézményrendszer vonatkozásában* is számos jelentős hiányosság emelhető ki: a helyi önkormányzat saját szervezeti keretein belül alig foglalkozott a gazdaságfejlesztés témakörével, a polgármesteri hivatalon belül még nem működött ilyen jellegű szervezeti egység. Ennek következtében ezt a feladatot részben rövid életű szervezetek (például Debreceni Vállalkozásfejlesztési Alapítvány) látták el, amelyek tevékenysége csak korlátozottan tekinthető sikeresnek. Az időszakban így kiemelt szerepet töltött be a város által 1992-ben alapított és a közgyűlés által felügyelt *Debreceni Regionális Gazdaságfejlesztési Alapítvány*, a szervezet azonban csak korlátozottan rendelkezett megfelelő humán erőforrásokkal (foglalkoztatottjainak száma nem haladta meg a 2-3 főt), és ez bizonyos szintig gátolta az eredményes működését (tevékenysége elsősorban a korábban említett tájékoztató anyagok és megvalósíthatósági tanulmányok készítésére, befektetőkkel folytatott tárgyalásokra terjedt ki).

Harmadrészt az 1990-es évek végéig a *fizikai infrastruktúra* vonatkozásában is igen jelentős *hiányosságok* mutatkoztak. A város *megközelíthetősége* ebben az időszakban igen rossz volt: az autópálya még az évtized végén is Debrecenről körülbelül 100 km-es távolságra ért véget, a repülőtér pedig – a megfelelő technikai adottságok hiányában – csak kismértékben volt képes hozzájárulni a város gazdasági fejlődéséhez (ennek következtében használata is csak esetleges volt). A *vállalkozások* számára szükséges *ingatlanok* szintén korlátozott mennyiségben és minőségben álltak rendelkezésre. Az induló vállalatok segítése érdekében ugyan történtek bizonyos előremutató lépések (idesorolható az inkubátor-

ház és a vállalkozói park kialakítása és működtetése, a különböző vállalkozásfejlesztési ügynökségek tevékenysége), a nagyobb vállalatok fogadására alkalmas *területek/ipari parkok* kialakítása – elsősorban a szükséges állami és önkormányzati anyagi erőforrások hiányában – hosszú ideig csak a tervek szintjén jelentkezett (a fejlesztést/megvalósítást nagymértékben nehezítette, hogy az ipari park potenciális helyszínéként ebben az időszakban több telephely felmerült).

Negyedrész a település egyik erősségének, potenciális kitörési pontjának tekinthető *felsőoktatási intézmények* is csak mérsékelten tudtak hozzájárulni a város gazdaságfejlesztés területén megtett lépéseihez. A képzési kínálatban alig voltak jelen a gazdasági élet szempontjából jelentősebb (például mérnöki, informatikai, gazdaságtudományi) szakok. Emellett csak korlátozott *kapcsolatok* épültek ki az *egyetemek és a gazdasági élet között*: a – még a rendszerváltás előtt – helyi nagyvállalatok, a Kossuth Lajos Tudományegyetem, az MTA Atommagkutató Intézete és a helyhatóságok (például Debrecen Megyei Városi Tanács) által alapított, és többek között a felhasználói és piaci oldalról jelentkező kutatási-fejlesztési igények kielégítését, a kutatási-fejlesztési és innovációs folyamatok komplex menedzselését és az innovatív gondolkodás térhódításának segítségét célul kitűző Debreceni Tudományos-Műszaki Park tevékenysége – bár ért el sikereket (például kiállítások szervezése, információs kiadvány publikálása) – eredeti céljait nem tudta elérni.

A fentiek szellemében nem tekinthető meglepőnek, hogy az 1990-es évtized döntő részében a városban megtelepülő *új beruházásokat elsősorban a fogyasztópiacra* támaszkodva a *kereskedelemben* valósították meg. Vidéken az országban először Debrecenben nyitotta meg áruházát 1995-ben a METRO üzletlánc, amelyet 1998-ban az INTERSPAR hipermarket és a Debrecen Plaza, majd 1999-ben a TESCO hipermarket megnyitása követett. A feldolgozóipari befektetések ebben az időszakban még elkerülték Debrecent, és a szocialista időszakban a városban működő vállalatok privatizálása – egy-két kivételtől (például BIOGAL Gyógyszergyár, Debreceni Dohánygyár, Alföldi Nyomda) eltekintve – sem tekinthető sikeresnek (például megszűnt a Magyar Gördülőcsapágó Művek, a Debreceni Baromfifeldolgozó Vállalat, a Debreceni Ruhagyár).

A város gazdasági életének lassú átalakulása, Debrecen rendszerváltozás utáni fejlődésének *második nagy szakasza az 1990-es évtized végén* kezdődött. Egyrészt az 1998-as országgyűlési és helyi önkormányzati választások után az ország és Debrecen vezetősége ugyanazon politikai erőhöz (FIDESZ) tartozott, és e tény (az új polgármester – Kósa Lajos – kormánypártban betöltött fontos pozíciójával együtt) jelentős *lobbierőt biztosított* a város számára (1994 és 1998 között is azonos pártállású volt az ország és a település vezetése, de a helyi vezető politikusok – megfelelő lobbierő hiányában – kormányzati szinten nem tudták úgy érvényesíteni az akarataikat, mint a legfőbb vetélytársnak tekintett Nyíregyháza vezetői). Emellett a település új vezetői az előző ciklushoz viszonyítva sokkal kezdeményezőbb, proaktív jellegű várospolitikát céloztak meg.

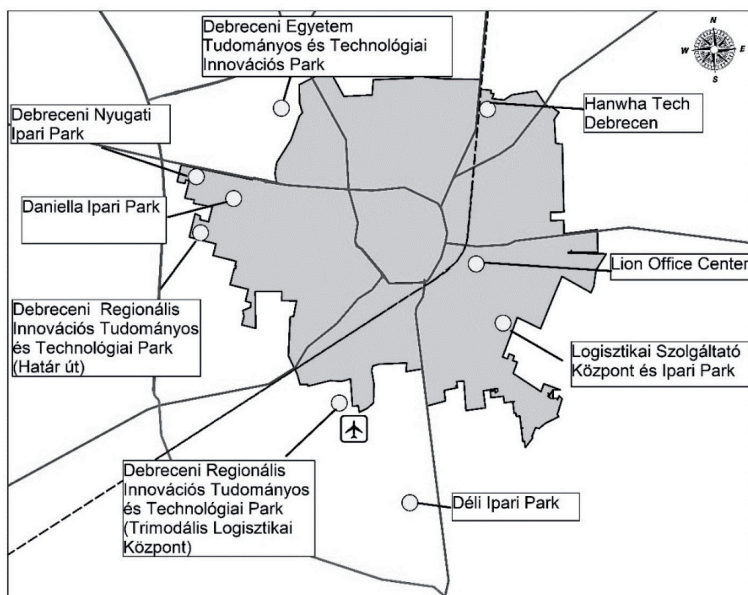
Az önkormányzat megbízásából megkezdődött olyan *komplex programok kidolgozása*, amelyek megfelelő választ kívántak adni a felmerült problémákra. Az érintett dokumentumok (például *Debrecen Megyei Jogú Város hosszú távú fejlesztési koncepciója* – VÁTI 2000; *Debrecen Megyei Jogú Város integrált városfejlesztési stratégiája* – Euro-Régió Ház 2007) már világos célrendszert (általános és speciális célkitűzéseket, jövőképeket, valamint az ezek elérését biztosító prioritásokat és intézkedéseket) tartalmaztak, és ezek figyelembevételével fogalmazták meg a város előtt álló feladatokat. Ezek között – elsősorban a 2000-es

évek közepén – már igen fontos szerepet töltött be a *nemzetközi szinten is versenyképes tudáscentrum és versenyképes gazdaság kiépítése*, valamint a *település regionális – bizonyos ágazatokban (például egészségügy, oktatás) országhatáron is túlnyúló – szerepének* növelése, valamint az ezek elérését célzó konkrét lépések (például befektetésre alkalmas ingatlanok kialakítása, közlekedési feltételek fejlesztése, a rendelkezésre álló humán erőforrások színvonalának emelése).

A város vezetősége igyekezett kézzelfogható lépéseket tenni az elérhetőség javítása érdekében is. A közúti közlekedés esetében a lobbitevékenység sikeresnek bizonyult: a *2000-es évek közepére autópálya-kapcsolat* jött létre Budapesten keresztül az európai hálózatokkal. A város egyik fontos kitörési pontjának tekintett *repülőtérrel működtető cég*, az Airport Debrecen Kft. 2001-ben az önkormányzat tulajdonába került, és a város jelentős összegeket költött a fejlesztésre (például leszállórendszer fejlesztése, utasforgalmi terminál bővítése). A megtett lépések azonban hosszú ideig nem bizonyultak sikeresnek: a menetrend szerinti légi járatok – például Bécs, München, Budapest – csak rövid ideig közlekedtek, a charterjáratok működése pedig periodikus jellegű volt (a 2000-es évek második felében bekövetkező válság pedig ezek közlekedését is jelentős mértékben visszavetette).

Másrészt kialakították, és a növekvő igények következtében fokozatosan bővítették azon területeket, amelyek már ki tudták elégíteni a *nagyobb méretű befektetéseket megvalósítani kívánó vállalatok igényeit* is (19. ábra). Ezek között kiemelkedő szerepet töltöttek be a hivatalosan is elismert *Ipari Parkok*: a címet elnyerő négy objektumból három – a hosszú ideig a helyi önkormányzat által működtetett Debreceni Regionális Innovációs Tudományos és Technológiai Park, a magánkézben lévő Logisztikai Szolgáltató Központ és Ipari Park, a Debreceni Egyetem által működtetett Debreceni Egyetem Tudományos és Technológiai Innovációs Park – képes volt nagyobb méretű beruházások letelepítésére is. A 2000-es évtized második felében részben önkormányzati, részben magánforrásból megkezdődtek az *első olyan ingatlanfejlesztések* (például irodák a Vásárcsarnok emeleti szintjein, IT Services Hungary új irodaháza a Debreceni Egyetem Tudományos és Technológiai Innovációs Park területén, a dohánygyár bezárása után a területen kialakított Lion Office Center), amelyek már alkalmasak voltak a *szolgáltató szektor* befogadására is.

Harmadrészt kialakult egy olyan *szervezeti rendszer*, amely a korábbinál nagyobb mértékben támogatta a város gazdaságának fejlődését. Ennek keretében a polgármesteri hivatalon belül létrejöttek, és az egész időszakon belül hatékonyan működtek az ezzel a területtel foglalkozó szervezeti egységek (1999–2000: Gazdaságszervezési Osztály, 2000–2007: Városmarketing-csoport, 2007–2014: Titkárság/Polgármesteri Kabinet), amelyek – a 2005–2007 közötti időszaktól eltekintve – végig a *polgármester felügyelete alatt* álltak, és így biztosított volt a terület kiemelt kezelése. Emellett a konkrét feladatok (például a megfelelő ingatlanok biztosítása) ellátására is létrejöttek azon szervezetek, amelyek részben az önkormányzat irányítása alatt (például az ipari park működtetésére létrehozott Debreceni Regionális és Innovációs Ipari Park Kft.), részben a magánszféra (például az ipari park működtetését az önkormányzattól átvevő DIPA Debreceni Ipari Park Akadémia Kft.) keretein belül működtek. Ebben az időszakban jelentősen megnövekedett a Magyar Kereskedelmi és Iparkamara Hajdú-Bihar megyei egységének szerepe is, amely többek között *kereskedelemszervezés* (például szakmai konferenciák, üzletember-találkozók szervezése), gazdasági információ-szolgáltatás (például elemzések készítése), jogi és pályázati tanácsadás révén segítette a vállalkozók munkáját.

19. ábra

A befektetésre alkalmas területek Debrecenben a 2010-es évtized közepén

Forrás: Why Debrecen? Economy, Investment, Innovation 2015 alapján a szerző saját szerkesztése

Negyedrészt az időszakban lépett magasabb szintre a *helyi önkormányzat és a 2000-ben megalapított Debreceni Egyetem közötti kapcsolat*, amely több (2000 és 2003) együttműködési szerződés aláírásában nyilvánult meg (ezek többek között tartalmazták bizonyos egyetemfejlesztések önkormányzati támogatását, a gyakorlati képzés területén az együttműködés elindítását, bizonyos ingatlanok közös használatát, valamint az egyes egyetemi egységek közötti közösségi közlekedés fejlesztését). Emellett megvalósultak olyan beruházások (például a TIOP 1.3.1. pályázat keretében a DE Informatikai Kar új épületbe költözése, a mérnökképzés feltételeinek javítása), amelyek a gazdasághoz szorosabban kapcsolódó területeken tettek lehetővé magasabb szintű képzést. Ugyanakkor még ebben az időszakban is rendkívül gyengék és esetlegesek voltak a *felsőoktatási intézmény és a gazdasági élet szereplői közötti kapcsolatok*, alig történt előrelépés a kutatási eredmények gyakorlati életben történő alkalmazásának a területén.

A rendszerváltás utáni gazdasági fejlődés második szakaszának eredményességét vizsgálva több *fontos esemény* is megemlíthető. A *feldolgozóipari beruházások* között kiemelkedő szerepet töltött be az FAG Magyarország Ipari Kft. 2000-ben történt megalapítása, és a vállalat a kezdeti 40 főről az évtized közepére több mint 1000 főre növelte az alkalmazottak számát (ennek létesítettek új telephelyet a Debreceni Regionális Innovációs Tudományos és Technológiai Park területén). Az első európai gyárát hozta létre Debrecenben 2001-ben a National Instruments Hungary Kft., amely egység a gyártás mellett az évtized második felében egyre több szolgáltatással kapcsolatos tevékenységet is ellátott. A két cég több lépcsőben, egyedi kormánydöntések által is támogatva fejlesztette debreceni

telephelyét, így a TEVA Gyógyszergyár után mára a város legjelentősebb, egyenként közel 1500 főt foglalkoztató ipari vállalkozásaivá váltak. A sikert jól jelezte, hogy az évtized közepére betelt a Debreceni Regionális Innovációs Tudományos és Technológiai Park 40 hektárnyi területe (a már korábban említett FAG Magyarország Ipari Kft. és a National Instrument Europe Kft. mellett itt telepedett le többek között a repülőgép-alkatrészek gyártásával foglalkozó Hungaerotech Kft., illetve a gépiparhoz sorolható Manz Hungary Kft. és Bumet Hungary Kft.), és szükségessé vált annak bővítése. (Az új fejlesztési területen kezdte meg működését a Richter Gedeon Nyrt. új biotechnológiai üzeme, amely illeszkedik a város gyógyszeripari tradícióihoz.)

A feldolgozóipar mellett a város egyre vonzóbbá vált a *megosztott szolgáltató központok* (SSC-szektor – Shared Service Center) egyre fontosabb szerepet betöltő szegmense számára is. Új egységet hozott létre Debrecenben – többek között – 2007-ben az IT Services Hungary Kft., 2008-ban a British Telecom (BT) Kft., és a korábban már említett National Instruments Hungary Kft. tevékenysége is ebbe az irányba bővült (például 2005-ben jött létre a Customer Service Center, míg 2007-től a vállalat nemzetközi disztribúciós központja is Debrecenben működik).

Az eredmények mellett természetesen *kudarok is történtek*, amelyek mögött részben az évtized második felének világgazdasági válsága áll. A hosszú ideig a város élelmiszeriparának bázisát jelentő dohánygyár 2004-ben, míg a húsipari vállalat 2011-ben zárta be kapuit (pozitívnak tekinthető ugyanakkor, hogy az előző területén – magánbefektetők beruházása révén – modern irodaközpont jött létre), és a tejipar esetében is jelentős visszaesés volt megfigyelhető. A finn Nokia cég beszállítójaként 2008-ben létesített üzemet a városban a tajvani Foxconn cég, amely azonban 2009 elején be is szüntette működését. A 2000-es évek közepén hozta létre a településen európai központját a szoftverfejlesztéssel foglalkozó Ygomi Europe cégcsoport (fénykorában több száz, magas képzettségű foglalkoztatott dolgozott itt), azonban a gazdasági válság hatására 2009 közepén ez a vállalat is felszámolta debreceni tevékenységét.

A város rendszerváltás utáni fejlődésének *harmadik szakasza a 2010-es évtized elején kezdődött*, de egyértelmű dátumot ebben az esetben sem lehet megadni, mivel az egymást erősítő események különböző időpontban történtek. Az új korszak legszembevetőbb jelének a település élén bekövetkező változás tekinthető: a 2014-es önkormányzati választáson a Debrecen 16 évig vezető Kósa Lajos jogszabályi előírások miatt nem indult, és helyette Papp Lászlót választották meg polgármesternek (Kósa Lajos ugyanakkor továbbra is országgyűlési képviselő maradt, és lobbieréjével, illetve 2017/2018 folyamán a megyei jogú városok fejlesztéséért felelős tárca nélküli miniszterként támogatta a település fejlődését).

A fejlesztési irányok kijelölése szempontjából kulcsfontosságúnak tekinthető a 2014-ben elfogadott településfejlesztési koncepció (*Debrecen Megyei Jogú Város Településfejlesztési Koncepciója 2014–2020* 2014), amely több területen is előrelépést jelentett a korábbi fejlesztési elképzelésekhez képest. A dokumentumban a helyi önkormányzat már konkrét célként fogalmazta meg az *innovációk alkalmazásának fontosságát*, azok piacra jutásának elősegítését, valamint a *gazdaságfejlesztés és a turizmus* esetében megjelent a nemzetközi elvárások teljesítésének igénye is.

A fizikai infrastruktúra vonatkozásában az egyik legjelentősebb lépést *2012-ben* tették meg, amikor a *Wizz Air* menetrendszerinti járatokat indított a debreceni repülőtérrel. A célállomások köre az elmúlt időszakban folyamatosan bővült (bizonyos desztinációk – például

Malmö, Brüsszel – ugyanakkor megszűntek), és ennek eredményeként napjainkban 13 helyre lehet eljutni a légitársaság gépeivel, valamint Debrecen két repülőgép bázisául is szolgál. A helyi gazdaság fejlődése szempontjából ugyanakkor legalább ilyen fontos a német Lufthansa 2016-ban elindult müncheni járata, amely hétköznapiakon biztosít összeköttetést a bajor főváros és azon keresztül több világváros irányába (2018-ban a repülőtér utasforgalma meghaladta a 381 000 főt).

A gazdaságfejlesztést szolgáló fizikai infrastrukturális beruházások másik fontos elemét az *ingatlanfejlesztések* jelentették. Ebből a szempontból a legnagyobb jelentőségűnek a repülőtér szomszédságában található *Déli Ipari Park* közműhálózatának kiépítése tekinthető, amelynek révén 200 hektárnyi terület vált elérhetővé a gazdasági élet szereplői számára. A feldolgozóipari és kereskedelmi cégek igényeinek kielégítését szolgálta a már meglévő ipari parkok (Debreceni Regionális Innovációs Tudományos és Technológiai Park, Debreceni Egyetem Tudományos és Technológiai Innovációs Park, Logisztikai Szolgáltató Központ és Ipari Park) területének további bővítése, valamint új lehetőségként a repülőtér szomszédságában található Trimodális Logisztikai Központ kialakítása.

A *szolgáltatási ágazatban* tevékenykedő cégek számára is új lehetőségeket kínált a város, amelyek közül a legjelentősebbnek az önkormányzati tulajdonban lévő Debreceni Vagyonkezelő Zrt. és a HUNÉP Universal Zrt. közös beruházásaként 2018-ban felépült Forest Offices Debrecen tekinthető (ennek súlyát jól mutatja, hogy 2500 alkalmazott befogadására alkalmas, míg jelenleg a városban mintegy 3500 fő dolgozik az SSC-szektorban). A szektor kínálatát javítja a Lion Office Center további bővítése és a belváros déli részén 2019 folyamán átadott Agora Office Debrecen irodaház.

A *humán-infrastruktúra fejlesztése* szempontjából kiemelkedő jelentőségűnek tekinthető a szervezetrendszer átalakítása, amelynek legfontosabb elemét a specializáltan a témával foglalkozó szervezet, a helyi önkormányzat tulajdonában lévő EDC Debrecen Város- és Gazdaságfejlesztő Központ Nonprofit Kft. 2014-es önkormányzati választás utáni létrehozását jelentette. A vállalat tevékenysége négy területre (gazdaságfejlesztés, városfejlesztés, vállalkozásfejlesztés, smart city) koncentrálódik, és hatékonyan célozza meg a felmerült problémákat. A korábbinál sokkal intenzívebb kapcsolat alakult ki a *debreceni közép- és felsőfokú oktatás és a helyi gazdasági szereplők között is*, amely több területen nyilvánult meg. A középfokú oktatási intézmények diákjai a cégek (például FAG Magyarország Ipari Kft., E.ON Tiszántúli Áramhálózati Zrt.) által létrehozott tanműhelyekben sajátíthatják el a gyakorlati ismereteket, valamint a vállalati szakemberek órák tartásával kapcsolódtak be a hétköznapi oktatásba. A rendszerváltozás utáni gazdaságfejlődés harmadik szakaszában a korábbinál is fontosabb szerepet tölt be a *Debreceni Egyetem*, ami elsősorban a 2013-ban az intézmény élére kerülő új vezetésnek tulajdonítható. A felsőoktatási intézmény a korábbinál nagyobb hangsúlyt fektet az úgynevezett *3 misszió* teljesítésére, amelyben igen lényeges szerepet játszik a gazdasági élet szereplőivel korábban kialakított kapcsolatok intenzitásának fokozása. Ennek szellemében a vállalatok laboratóriumokat hoztak létre az egyetem különböző karain (például PLC-laboratórium, Fintelligence Lab, Diehl Aviation Gépészeti Tervező Laboratórium), előadások, szemináriumok és laborgyakorlatok tartásával vesznek részt a képzésben (ehhez több esetben is ők biztosítják a szükséges műszereket), a nyári időszakban gyakorlati képzési helyeket biztosítanak a hallgatók számára, projekt- és diplomamunka-témaköröket hirdetnek meg. Az együttműködés magasabb fokát és intézményesülését jelenti az egyes vállalatoknál kihelyezett tanszékek

létrehozása, amelyek közül jelenleg 61 db működik az egyetemen. Emellett – a helixmodell alkalmazásának jegyében – létrehoztak olyan, változó intenzitással és sikerességgel működő klasztereket (például Pharmapolis Innovatív Élelmiszeripari Klaszter, Pharmapolis Innovatív Gyógyszeripari Klaszter, Szilíciummező Regionális Informatikai Klaszter, Termál Egészségipari Klaszter), amelyek a Debreceni Egyetemen keletkezett innovációk gyakorlati életben történő alkalmazásában játszhatnak kiemelt szerepet.

A városfejlődés harmadik szakaszának eredményeit elemezve alapvetően két fontos elem említhető meg. Egyrészt idesorolhatók mindazon *nemzetközi, független szervezetek által alapított díjak és elismerések*, amelyeket az elmúlt években Debrecennek ítéltek meg. A település 2017-ben, CEE Business Media által szervezett *Közép- és Kelet-Európai Üzleti Szolgáltatások Díjai* versenyben elnyerte az *Év Feltörekvő Városa* díjat, majd szintén 2017-ben a Világbank felmérése (*Doing Business az Európai Unióban 2017: Bulgária, Magyarország és Románia 2017*) öt szempontot (vállalkozás indítása, építési engedélyek ügyintézése, elektromos áramhoz való hozzáférés, ingatlan nyilvántartásba vétele, szerződések érvényesítése) figyelembe véve 22 magyarországi, romániai és bulgáriai város közül Székesfehérvárral holtversenyben a *legversenyképesebbnek* ítélte. A harmadik elismerés kötődik a legszorosabban a gazdaságfejlesztéshez (MULLAN 2018): a *Financial Times 2018-ban* a 200 000–350 000 lakónépességű városok között a befektetésösztönző stratégia szempontjából – megelőzve többek között az egyesült királyságbeli Derby-t és Readinget, valamint a csehországi Plzeňt – Debrecen sorolta az első helyre, amely így olyan településekkel együtt viselheti 2018/19 folyamán *A jövő városa* címet, mint Barcelona, Birmingham és Bordeaux.

Másrészt, az elmúlt években jelentős számú *hazai és külföldi vállalat* döntött a *debreceni beruházás* mellett: a 2014 és 2018 között bejelentett, 100 főnél nagyobb volumenű beruházások eredményeként körülbelül 6000 új munkahely jön/jött létre a városban, a befektetett/befektetendő tőke nagysága pedig meghaladja a 2 milliárd eurót. A település magyarországi összehasonlításban is jól teljesít. A Magyar Nemzeti Bank által összeállított, az elkövetkező évek magyarországi beruházási teljesítményét meghatározó listán található 48 projektből hat Debrecenben valósul meg. A fejlesztések (26. táblázat) jelentőségét különösen kiemeli, hogy Debrecen részesedése mind a foglalkoztatotti létszám, mind pedig a befektetett tőke nagyságát tekintve megközelíti a 20%-ot.

26. táblázat

Az elkövetkező időszak fejlődését meghatározó magyarországi és debreceni beruházások legfontosabb jellemzői

Tervezett foglalkoztatotti létszám (fő)		A beruházás értéke (Mrd Ft)
1 000	BMW	320
450	Continental	31
500	FAG	25
125	Richter Gedeon	15
500	Krones AG	15
180	Alföldi Tej	12
2 755	Debrecen összesen	418
15 186	Magyarország összesen	2 097

Forrás: Itt a beruházási lista, amely felrzza Magyarországot (2018)

Az érintett beruházások egy része a már korábban is a városban működő cégek újbóli befektetéseit jelenti (például FAG Magyarország Kft., Richter Gedeon Nyrt., TEVA Gyógyszergyár Zrt.), és ebből a szempontból különösen öröndetesnek tekinthető a *helyi élelmiszeripar újjáéledése* (a dohánygyártás újbóli elindulása – Róna Dohányfeldolgozó Kft.; a tejipar fellendülése – Alföldi Tej Kft.). Az új cégek alapvetően két csoportba sorolhatók. Egyrészt a megosztott szolgáltató központok körében a lakossági ügyfelek kiszolgálását elsődleges célként tartó vállalatok mellett egyre nagyobb hangsúlyt kapnak a *pénzügyi szolgáltatók* (például az amerikai Flowserve), valamint megjelent a *mérnöki központ első képviselője*, a repülőgép-alkatrészeket gyártó német Diehl Aviation is. A másik új ágazatnak a járműipar tekinthető, amely mind a beszállítók/alvállalkozók (például Continental, ThyssenKrupp), mind pedig az összeszerelők (például BMW, InterTanker) tekintetében jelentős fejlesztéseket valósít meg a városban.

8.3. Összegzés

A helyi gazdaságfejlesztés hazai és nemzetközi szakirodalom által (például BAJMÓCY 2011; MEZEI 2006; SWINBURN 2007) elkülönített egyes hullámainak jellegzetességeit a Debrecenben megtett lépésekkel összehasonlítva eléggé vegyes kép rajzolódik ki.

Az *első hullámra* jellemző fizikaiinfrastruktúra-fejlesztés, illetve az ezzel összefüggő olcsó földterület biztosítása, valamint az olcsó munkaerő hangsúlyozása és a külföldi tőke preferálása 1990 óta végig a helyi önkormányzat tevékenységének a középpontjában állt, míg a projektalapú megközelítés jelenléte csak az 1990-es évtized végéig (a gazdaságfejlődés első szakaszában) volt jellemző. A feldolgozóipari beruházások preferálása tekintetében bizonyos hangsúlyeltolódások figyelhetők meg: a 2000-es évek elejéig még nem tettek különbséget a különböző jellegű fejlesztések között, az új évezred első évtizedében ugyanakkor már nagyobb preferenciát kaptak a magas hozzáadott értéket előállító beruházások.

A *második hullám* tulajdonságai közül a helyi előzményekre támaszkodó gazdasági bázis fejlesztése minden időszakban fontos szerepet töltött be, a 2000-es évek második felének válsága (például a dohányipar és a húsipar összeomlása, a tejipar visszaesése) után azonban az csak a 2010-es években, a gazdaságfejlődés harmadik szakaszában épült újjá. A helyi kis- és középvállalatok támogatása dokumentumok szintjén a 2000-es évek elejétől, a gazdaságfejlődés második szakaszában kapott nagyobb hangsúlyt, a helyi önkormányzat tényleges lépéseket azonban csak a 2010-es években tett (például az EDC Debrecen Város- és Gazdaságfejlesztő Központ ezzel a területtel foglalkozó részlegének létrehozása). A 2000-es évek közepétől készített dokumentumokban már megjelent az infrastruktúra-fejlesztés puha oldalának (például a munkaerő képzettsége) a fontossága, a gyakorlatban azonban ez csak a 2010-es évtizedben, a gazdasági fejlődés harmadik szakaszában kapott nagyobb figyelmet, és ugyanez figyelhető meg a specifikus vállalkozásfejlesztési szolgáltatások (például a piacra jutás elősegítése) kialakításának a támogatásával kapcsolatban is.

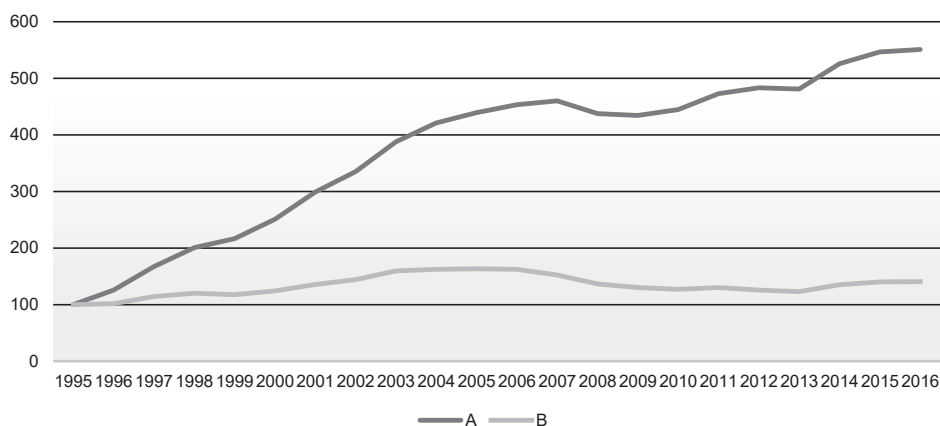
A *harmadik hullám* jellemzői közül a stratégiai szemlélet az 1990-es évek végétől, a gazdaságfejlődés második szakaszától (az első komplex fejlesztési terv 2000-ben készült), míg a vállalkozások üzleti környezetének magas színvonalon történő biztosítása a 2000-es évek közepétől játszott lényeges szerepet (ez utóbbi legszemléletesebb példáját a városban felépült, európai színvonalat megtestesítő irodaépületek jelentik), és ugyanez jellemző a magasan

képzett munkaerő megtartásához szükséges kiemelkedő életminőség esetében is. A helyi innovációs potenciálra épülő, versenyképes gazdaság kialakításának és a hálózatosodásnak a koncepciója és gyakorlati megvalósulása a 2010-es évek elejétől vett nagyobb lendületet, amelyekben a Debreceni Egyetem is fontos – igen gyakran kezdeményező (például klaszterek alapítása) – szerepet töltött be.

A fentebb vázolt folyamatok hatására a város gazdasági életét tükröző adatok – települési gazdasági erő (20. ábra), összesített bruttó hozzáadott érték (21. ábra) – is jelentős mértékben javultak (az igazi előrelépés ugyanakkor – a jelenleg is folyó beruházások eredményeként – inkább az elkövetkező években várható).

Mindkét mutató tekintetében az 1995 és a 2015 (2016) közötti abszolút értékeket összehasonlítva jelentős, ugyanakkor a 2000-es évek második felében bekövetkező válságot jól tükröző emelkedés figyelhető meg. A fogyasztási árindexet figyelembe vevő számításnál a települési gazdasági erő tekintetében a 2000-es évek közepén tapasztalható maximumhoz képest nagyobb mértékű volt a visszaesés, a 2010-es évtized közepén ugyanakkor már jól tapasztalható az erőteljes gazdasági növekedés hatása (változatlan áron számolva azonban a 2016-os érték még nem éri el a 2005-ös maximumot). Az összesített bruttó hozzáadott értéknél a 2008-as nagyobb értéket még visszaesés, majd (különösen a fogyasztói árindex figyelembevételével korrigált értéket tekintve) ingadozás/stagnálás követte, a 2014-es és 2015-ös adatok ugyanakkor már meghaladják a válság előtti értéket.

A fenti adatokat a város gazdasági fejlődési szakaszai szerint vizsgálva szintén jól kirajzolódnak a *legfontosabb trendek* (20. és 21. ábra, 27. táblázat). Az 1990-es évek második felének lassabb növekedési ütemét az új évezred első felében gyors fejlődés váltotta fel, a gazdasági válság ugyanakkor visszavetette a város fejlődését. A 2010-es évezredben vázolt hangsúlyváltás ugyanakkor újra felgyorsította a növekedés ütemét, és az elkövetkező években – figyelembe véve a bejelentett (bemutatott) új beruházásokat – további előrelépés várható.

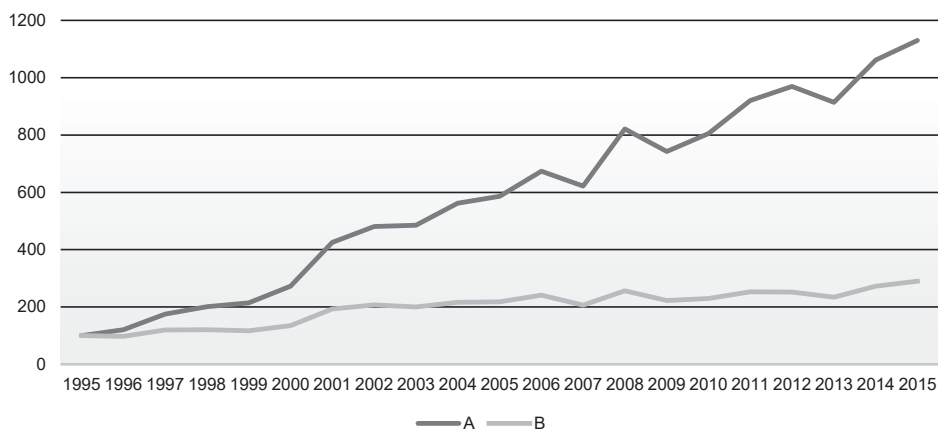

20. ábra

A települési gazdasági erő egy főre jutó értékének alakulása Debrecenben 1995 és 2016 között (1995 – 100%, a 2014-es érték nem számolható)

Jelmagyarázat: A – abszolút érték, B – a fogyasztói árindex figyelembevételével számított érték

Forrás: TeIR adatai alapján a szerző saját szerkesztése

21. ábra

*Az összesített bruttó hozzáadott érték egy főre jutó értékének alakulása Debrecenben
1995 és 2015 között (1995 – 100%)*

Jelmagyarázat: A – abszolút érték, B – a fogyasztói árindex figyelembevételével számított érték

Forrás: TeIR adatai alapján a szerző saját szerkesztése

27. táblázat

A települési gazdasági erő és a bruttó hozzáadott érték egy főre jutó értékének évenkénti változási üteme 1995 után Debrecenben az egyes gazdasági fejlődési szakaszokban (a fogyasztói árindexet figyelembe vevő értékkel számolva)

	1995–1999	1999–2006	2006–2013	2013–2015/16
TGE	1,04	1,05	0,96	1,05
BHE	1,04	1,12	1,00	1,11

Forrás: TeIR adatai alapján a szerző saját szerkesztése

A *foglalkoztatás* tekintetében az 1990-es, 2001-es és 2011-es népszámlálások, valamint a 2005. és a 2016. évi mikrocenzus gazdasági aktivitásra vonatkozó adatait vizsgálva (28. táblázat) szintén jól kirajzolódik az 1990-es évtized válságának hatása: a lakónépességén belül nagymértékben emelkedett a munkanélküliek száma és aránya, míg a foglalkoztatottak esetében ellenkező irányú változások figyelhetők meg. Az új évezred első évtizedében a foglalkoztatottságot tekintve már elkezdődött a pozitív irányú változás, amely a munkanélküliek tekintetében (részben a 2000-es évek második felének válsága miatt) még nem jelentkezett. A 2010-es évtizedben ugyanakkor már mind a két mutató vonatkozásában jelentős előrelépés következett be.

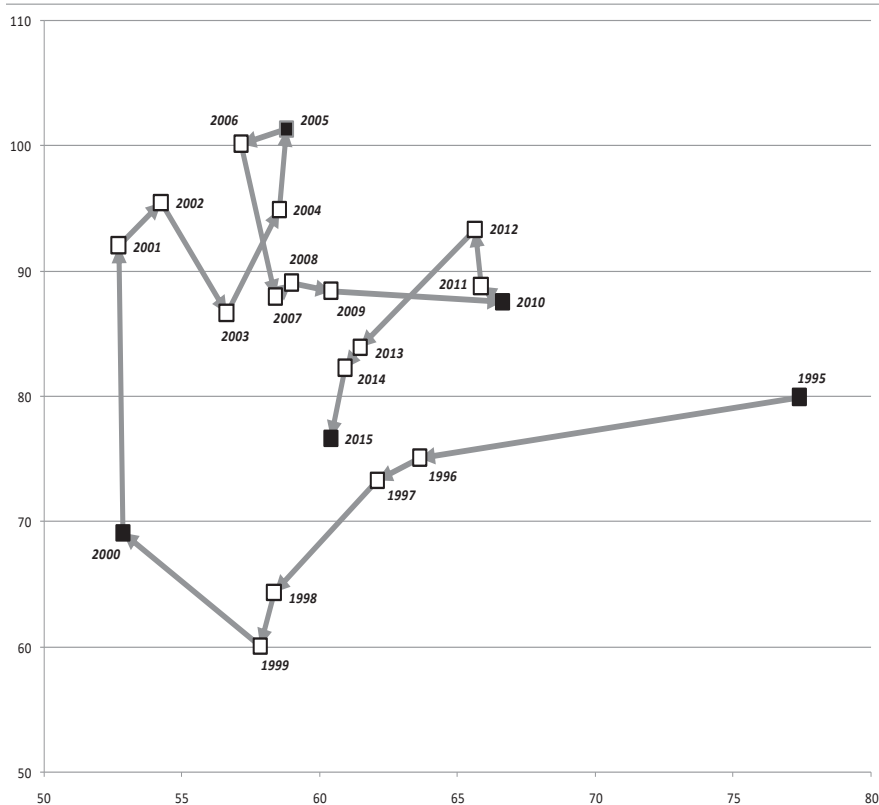
28. táblázat

A foglalkoztatottságot tükröző mutatók változása Debrecenben 1990 és 2016 között

	1990	2001	2005	2011	2016
A	91 683	77 470	77 688	83 534	93 350
B	2 674	8 583	9 541	12 526	5 968
C	75,4	59,8	57,3	63,1	74,6
D	2,2	6,6	7,0	9,5	4,8

Jelmagyarázat: A – a foglalkoztatottak száma [fő], B – a munkanélküliek száma [fő], C – a foglalkoztatottak 18–59 éves korosztályhoz viszonyított aránya [%], D – a munkanélküliek 18–59 éves korosztályhoz viszonyított aránya [%]

Forrás: KSH-népszámlálás (1990, 2001, 2011) és a mikrocenzus (2005, 2016) adatainak alapján a szerző saját szerkesztése; adatok forrása: TeIR

22. ábra

Debrecen relatív pozíciójának változása a nagyvárosok mezőnyében

Jelmagyarázat: Függőleges tengely: egy lakosra jutó bruttó hozzáadott érték a csoportátlag százalékában; vízszintes tengely: komplex szerkezeti mutató az export aránya, a vállalatok átlagos mérete és az ipari társas vállalkozások aránya alapján; balról jobbra növekvő export- és ipari társasvállalkozás-arány, illetve növekvő átlagos vállalatméret.

Forrás: KSH T-STAR és NAV TA adatai alapján a szerző saját szerkesztése; adatok forrása: TeIR

Ha Debrecen teljesítményét a nyolc vidéki nagyváros átlagához képest vizsgáljuk meg, akkor a város gazdasági fejlődésének *főbb töréspontjai jól körvonalazódnak* (22. ábra). Az 1990-es években (1. szakasz) a helyi gazdaság lakosságszámra vetített teljesítménye relatív visszaesést, a gazdaságszerkezet egy viszonylag kevésbé ipar- és exportorientált, a kis- és középvállalkozások nagyobb arányával jellemezhető struktúra felé mutat a vizsgált városkörön belül. A feldolgozóipari beruházások élénkülésével (2. szakasz) az ezredforduló táján látszik a trend megfordulni: a fajlagos gazdasági teljesítmények és a gazdaságszerkezet terén is közeledés figyelhető meg a sikeresebb (észak-dunántúli) városokhoz. Bár a gazdasági teljesítmény esetében a konvergencia 2005–2006 táján megszakad, a 2008 után kibontakozó gazdasági válság sikeresebb nagyvárosokat mélyebben érintő hatása a szerkezeti mutatóban egészen 2010-ig felzárkózást okoz. Az újra beinduló gazdasági növekedés (3. szakasz) hatásai a 2015-ig vezetett mutatók tükrében Debrecenben még kevésbé markánsak, így mind a fajlagos teljesítményt, mind a gazdasági szerkezetet jelző indikátor távolodást mutat a sikeresebb nagyvárosok értékeitől. A folyamatban lévő, nagyjából ipari beruházásoktól Debrecen fajlagos gazdasági teljesítményének – többi nagyvároshoz képest is megfigyelhető – látványos növekedése várható. Emellett a jelenleg egyik leginkább szolgáltatásorientált vidéki nagyvárosi gazdaságban markáns újraiparosodást, a külföldi működőtőke, a nagyvállalatok és az export szerepének erősödését prognosztizáljuk.